

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Д-р Јагода Митревска

МСУ „Г. Р. Державин“ Свети Николе – Битола

Р. Северна Македонија

ПОЛИТИЧКАТА ПРОМЕНА И ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ ВО ГРАДЕЊЕТО НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО (ТЕОРЕТСКО-АНАЛИТИЧКИ ОСВРТ)

АПСТРАКТ: Политичките промени во демократските општества се постојани, допринесуваат за плуралистички натпревар помеѓу политичките елити во градењето на граѓанското општество. Промените најчесто се случуваат од политички кризи кои можат да бидат предизвикани од граѓански иницијативи или од самите елити за борба на моќ “за место под сонцето”. Политичките промени се исто така идеал за подобро општество. Целта на ова анализа е исто така, проучување на партократијата како антипод на граѓанското општество. Департизација на јавната администрација, владеењето на правото, рамноправно учество на граѓаните во институциите. Политичките промени се контролор и стабилизатор на демократските општества. Граѓанскиот активизам наспроти политичкиот дилетизам. Значаен фактор на политичката сцена се политичките партии и нивната внатрешна демократија, одвојување на партијата од државата. Политиката е “уметност на можното”, проучување на ограничената борба за моралните идеали на јавната сфера и политички промени.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: Политички промени, Политика, Политички партии, Партократија, Граѓанско општество, Демократија, Департизација

POLITICAL CHANGE AND POLITICAL PARTIES IN BUILDING CIVIL SOCIETY (THEORETICAL-ANALYTICAL REVIEW)

ABSTRACT: Political changes in democratic societies are constant, contributing to a pluralistic competition between political elites in building civil society. Changes often occur from political crises that can be triggered by civic initiatives or by the elites themselves fighting for power, “for a place under the sun.” Political changes are also ideal for a better society. The purpose of this analysis is also to study partocracy as the antipode of civil society. Departmentalization of the public administration, rule of law, equal participation of the citizens in the institutions. Political changes are the controller and stabilizer of democratic societies. Civic activism versus political dilettantism. An important factor on the political scene are the political parties and their intra-party democracy, the separation of the party from the state. Politics are “the art of the possible” the study of the limited struggle for the moral ideals of the public sphere and political changes.

KEYWORDS: Political changes, Politics, Political parties, Partocracy, Civil Society, Democracy, Departmentalization

Политиката како што вообичаено се вели е “уметност на можното” проучување на ограничената борба за моралните идеали на јавната сфера и политички промени. Овие ограничувања заземаат повеќе различни форми. Постојат такви кои многу строго ги ограничуваат практичните социјално-политичко-економски можности, така што оставаат малку, или воопшто не оставаат простор за промена на повисоките идеали. Треба да се пронајде начин за задоволување на основните потреби без драстично да се оневозможат перспективите на сиромашните нации за економски развој. Главното ограничување за постигнување на политичките идеали веројатно не е некое од познатите економски, социолошки или психолошки ограничувања. Повеќе би можела да биде во прашање достапноста на политичките идеи сами по себе: политичките техники/механизми/ решенија кои се достапни за решавање. Од проучувањето на јавното водење на политика познато е дека постојат мал број на „решенија,“ и малку добро разработени политички опции- кои се нудат во било кој даден момент.

Во вистинскиот политички свет, револуциите и кризите функционираат како “моменти на лудило”. Токму заради тоа што ограничуваат, оние кои некогаш се чинеле несовладливи биле совладани, па се претпоставува дека е можно, а голем дел секако дека не е можно, но илузијата ни помага да согледаме што е можно? Тоа би можела да биде причината зошто е потребна длабока политичка “криза”. Гледано во оваа светлина, периодичните “кризи” прокламирани во политичката филозофија би можело да бидат не толку лоши политичките движења.

Политиката е процес со кој луѓето одлучуваат како да живеат заедно- без разлика дали станува збор за семејство, училиште или нација. Во партискиот систем има многу различни системи на владеење – од автократија до демократија. Во демократијата секој има право на збор, а одлуките се донесуваат преку дискусија и гласање. Карактеристиките на демократијата се: владеењето на народот, еднаквост, слобода, демократија како рамка- демократијата како трајна идеја и независна практика. Демократијата е политички режим во кој сите граѓани рамноправно учествуваат во управувањето со одредено општество. Битна константа на демократијата е нејзината релативност. Слободата е најзначајната категорија на демократијата. Плурализмот или разновидноста преставуваат основна претпоставка за развој на современата демократија која се потхранува со живата активност на граѓаните. Без животниот крвоток што произлегува од акцијата на граѓаните “демократијата слабеет” а потоа исчезнува, препуштајќи му го местото на недемократскиот систем. Современата демократија се соочува со плурализмот најтипично во земјите од премин на еднопартискиот во повеќе партискиот систем на посттранзицијата. Во овие земји често пати се злоупотребени постулатите на демократијата во општеството од страна на автократските, режимските облици на власта. Политичките промени се чувари на демократските облици на владеење и контрола на власта. Најчесто промените настануваат по иницијатива на политичките партии кои се здружуваат во асоцијација (коалиции) и дисоцијации (опозиција) кои се стремат да ја задржат власта (моќта), а другите да ја освојат власта за “ место под сонцето”. Политичките промени се контролор и стабилизатор на демократските општества. Од теоретски аспект поставеноста на политичките промени во демократијата се суштински битен фактор, меѓутоа од честите примери во пракса политичките промени можат да бидат предизвикана и од недемократски владеења т.е. кршење на интересите на општеството во однос на личните интереси на владеачките

елите “целта ѓи оправдува сретствата” макијавелизам или политиканство во политиката. Политиката е борба и стремеж за власт. Со соодветните проблеми мора суштински да се справуваат општеството и политиката. Политиката е нешто многу ориентирано кон практиката и задачите и политичките дискусии кои мора да водат до решенија. Борбата за власт ,политичките промени – бара луѓе кои се способни да изнајдат практични решенија за секојдневните проблеми на иднината, лица кои располагаат со експертски знаења, компетенции, свест за одговорност и интегритет и кои ги ставаат во позадина нивните сопствени интереси. Политиката се подразбира како процес на определување и сведување на политичките проблеми на некомплексни, често контраверзни ситуации. За еден политички проблем да се донесе решение, потребна е моќ и влијание.

Искази на моќта на владеењето:

- » “Нацијата има само еден опасен непријател нејзината влада”.
- » “Сите форми на моќ имаат тенденција да станат тоталитарни”.
- » “Политичката моќ треба да се практикува од луѓето избрани од граѓаните”.
- » “Индивидуите постојат само во државата и ништо надвор од неа”.
- » “Политичките партии овозможуваат желбите на граѓаните да влијаат на одлуките на власта”.
- » “Човечките суштества имаат права кои моќта треба да ѓи почитува и промовира”.
- » “Партократијата на граѓанското општество”.

Партократијата на земјите во развој и демократијата - антипот на граѓанското општество.

Зошто го потенцирам терминот партократија? Од причини што политичката и институционална криза со која се соочи Република Северна Македонија во изминатите години, покажа дека целосно се нарушени принципите на владеењето на правото и на функционирањето на правната држава, а силната партизација на државните и јавните институции сериозно го нарушија интегритетот и кредибилитетот на институциите. Во изминатите години за ваквите состојби предупредуваше меѓународната заедница низ критиките упатувани во извештаите за земјата кои ѓи објавуваат органите на Европската Унија. Тие укажуваа на застој и назадување на евроинтегративните процеси. -целосна партизација на јавната администрација преку вработувања и унапредувања кои го загрозуваат принципот на заслуги, притисок и злоупотреба на јавната администрација за време на избори, издвојување на партискиот од државниот интерес, општа затвореност на институциите и непостоење на дијалог на власта со синдикалните организации и други чинители во државата.

Сите овие наведени недостатоци за функционирање на граѓанската држава се констатирани во земјите со посттранзициски период каде што политичките партии сеуште сметаат дека единствен начин за да ги добијат изборите е да ја контролираат администрацијата. Политичките партии навистина се неопходност за ирградба и одржување на подршката меѓу широките граѓански коалиции интересовни групи по однос на избраниот начин и содржината на функционирањето на политичките институции, партиите ги интегрираат различните барања на граѓаните во конхеретните политички програми, ѓи избираат и обучуваат своите кандидати за преставници во законодавните и во извршните тела на државата. Но не е само ова

карактеристика на политичките партии. Имено партиите се клучните креатори во новите модели на политичкото управување, главни промотори на новите стилови на лидерство и новите вештини во политичкото лидерство.

Во државите на западните развиени демократии, при внатрешпартиските избори, се препознава квалитетен демократски избор, само кога има повеќе кандидати. Така да кога има повеќе кандидати што се натпреваруваат за избор на некоја партиска функција всушност е непишано правило на слободен, демократски избор во сите развиени земји на западните демократии. Имено, внатрешпартиската демократија и фракциите се нормална демократска постапка, со што различните струи се борат за својот кандидат. За ваква демократска постапка може да ја земам за пример во САД постојат партиски конвенции на кои делегатите на Републиканската или Демократската партија истакнуваат свои кандидати, а потоа следува внатрешпартиско одмерување на силите. Сличност на внатрешпартиски избори, постојат и во европските држави.

Какви се внатрешпартиските избори во Македонија? Политичките партии на македоската политичка сцена сеуште е на недемократски изборен процес во изборот на лидер, без оглед на нивните статuti и нивните залагања за демократски избори, сепак се само декларативни, а во пракса во постапката за избор на партиски лидер е „еден член, еден глас,“ или пак има партии кои излегуваат со повеќе кандидати, меѓутоа внатрешпартиската моќ делува врз делегатите на конгрес да гласат за една личност која е „по мерка,“ на највисокото партиско раководство. Од тука може да констатирам дека внатрешпартиската недемократичност се имплементира и во државните институции и јавниот сектор кои се „скроени по мерка“.

Од 2014 година па се наваму, во извештаите за земјата Европската комисија континуирано забележува дека постојат практики кои сугерираат појава на партизација и политизација на јавната администрација, преку наменски, политички и произволни вработувања, привремени вработувања кои како начин да се заобиколи редовната процедура, вработувања кои повеќе наликуваат на социјални мерки отколку на одговор на институционалните потреби. Посебна друга загриженост преставува, изборот и разрешување на управните и раководните позиции во државните органи, органите на државната управа, јавните претпријатија, регулаторни тела и т.н. Политичката и институционалната криза со која се соочи државата во изминатите години, покажа дека целосно се нарушени принципите на владеењето на правото ина функционирањето на правната држава, а силната партизација на државните и јавните институции сериозно го нарушија интегритетот и кредибилитетот на институциите. Во многу земји, посебно во посттранзициските, некои партии се уште сметаат дека единствен начин да ги добијат изборите да ја контролираат изборната администрација. Ако партиите и гласачите сметаат дека изборната администрација работи пристрасно дури и кога тоа не е точно, тоа може да го наруши кредибилитетот на изборните резултати. Ова значи дека учесниците на изборите треба да добијат еднаков третман од изборната администрација, од медиумите, од државните институции, од агенциите за истражување на јавното мислење.

Исто така клучен фактор преставува и нарушената политичка условеност на ЕУ, при што придонесе за демократска стагнација на државите во регионот. Политичките елити на Балканот станаа стручни за политичка партизација. Политичките елити во регионот со формалните ЕУ реформи станаа секојдневие

и се натпреваруваат кој повеќе да им се допадне на Брисел, да добијат наклоност, наместо одговорност спрема граѓаните. Кои се целите и визијата на македонските политички елити? Дали партиите се заинтересирани за внатрешни демократски реформи, одвојување на партијата од државата, консензус на политичките чинители по однос на државните интереси. Сите овие често дискутирани теми се интерес во јавното мислење. Моите аналитички согледувања се интерес на истражување во поглед на функционирање на институциите на државата и општеството.

ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Граѓанското општество претставува дел од општеството што се состои од организации и институции, кои помагаат и се грижат за луѓето, нивните права. Граѓанското општество се разликува од политичката сфера на доброволна основа, а не на механизми на легитимна принуда обезбедена преку институциите. Исто така граѓанското општество се разликува и од економската сфера бидејќи е непрофитно ориентирано, односно се залага за остварување на општите добра и вредности, а не на материјалната заработка. Во современото дефинирање, терминологијата за граѓанското општество уште се среќава и како: како трет сектор, посреднички сектор, цивилно општество, невладин сектор, доброволен сектор. Граѓанскиот сектор ги претставува индивидуалците или групите на едно општество опфаќа различни сфери на општествениот живот како на пример: хуманитарни организации, пазарна размена, независни верски организации кои се јасно одвоени од проектираните државни институции. Субјектите кои се однесуваат на граѓанското општество, се дефинирани во рамките на ООН и се однесуваат на: бранителите за заштита на човековите права, организациите за заштита на човековите права, организациите кои се занимаваат со одредени прашања, синдикати, роднини на жртви, јавни институции кои имаат активности во насока на заштита на човековите права. Во рамките на меѓународните стандарди и практики има неколку принципи врз кои се темели функционирањето на граѓанските општества низ светот. Основните принципи се: слобода на здружување, право да се работи слободно без мешање од државата и на нејзе потчинети институции, право на слобода на изразување, право на обезбедување и користење на различни ресурси, право на комуникација и соработка, државна обврска за заштита. Граѓанското општество во рамките на современата демократија може да се разграничи на два пристапи – либерален и радикален. Една од основните цели на граѓанскиот сектор, е да делува во насока на подигање на одговорност на власта. Граѓанскиот сектор се ангажира во решавање на политички и други конфликти, врши непартиски и мониторинг во рамките на изборните процеси, го засилува притисокот на граѓаните врз власта, делува во насока на решавање на одредени барања на граѓаните, создава простор за политичка партиципација.

Демократијата претставува универзална вредност што се темели на слободното изразување на волјата на граѓаните да ги одредат своите политички, економски, социјални и културни системи, како и целосна вклученост во општествените процеси. Развојот на граѓанскиот сектор е една од најзначајните функции во државата, од доброто граѓанско функционирање води до подобро функционирање на државата. Одржливоста на граѓанскиот сектор во Македонија е предизвик, ако се земе предвид дека граѓанските организации доминантно се подржани од странски донатори а многу малку од домашни финансиски извори.

Гледано од теоретски аспект, целта на граѓанскиот сектор е допринос за подобро функционирање на општеството. Меѓутоа од прагматичен аспект го поставувам често прашањето: Граѓанскиот активизам наспроти политичкиот дилентатизам во Република Северна Македонија? Изминатата декада во македонската политичка сцена сме сведоци на тоа дека партиите на власт целосно ги партизираа државата и институциите, а граѓаните ги ставија во пасивни наблудувачи или во улога на нивни покорни послушници и извршители. Имаме ситуации, кога власта постојано потенцира дека политиката им е наменета само на политичките партии. Процесот на будење и активирање на граѓаните не е ниту лесен, ниту брз, но се случува. Протесни движења на граѓански организации се случија во Македонија од кои може да се потенцираат “Шарената револуција”, “Граѓанското движење за одбрана на Македонија”, “Слобода за уставобранителите” и други движења кои произлегуваат од политичките состојби во државата. Ако протесните движења се инструментализирани само за постигнување на изборни резултати, демократијата останува шуплива бидејќи е неспособна да создаде услови “мостови” преку кои потребите и барањата на обичните луѓе можат да се артикулираат и реализираат. Зацврстувањето на граѓанскиот сектор е клучен фактор во демократските општества. Човековите права, исто така, можат да бидат сретство кое што луѓето можат да го употребуваат како орудие за општествени промени. Затоа концептот за човековите права, е во тесна врска со концептот на демократијата. Граѓанското општество се разликува од политичката сфера, бидејќи се темели исклучиво на доброволна основа, а не на механизмите на легитимна принуда обезбедена преку институциите.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Устав на РМ (Службен весник на РМ, бр.52/1991) Одлука за прогласување на амандманите XXXIII, XXXIV, и XXXVI на Уставот на Република Северна Македонија, бр.08-184/ 1.
2. Ј.Митревска “Политикологија” (стр. 231- 236) – “11 Октомври”, Прилеп, 2009 год.
3. Ј.Митревска “Електоралните процеси во македонската транзиција” (стр.104-108) МПЦС, Св.Николе, 2021 год.